

This entry is part 2 of 3 in the series Karel Veliký - Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář

Karel Veliký - Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář

Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář, část 1

Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář, část 2

Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář, část 3

Gottfried Benn

Autor: Karel Veliký

Posthumanistický pohled na svět

Během dvacátých let je Bennův postoj vůči skutečnosti Výmarské republiky podstatně rezervovanější než u řady jiných „revolucionářů ducha“ (např. „hazardéra“ Jüngera či „buřiče“ Freyera). V této době se však upevňuje jeho světonázor a v letech kolem roku 1930 se objevuje přímo záplava statí, rozhovorů a článků, které jsou znakem dlouhé reflexe (= přemýšlení, uvažování) autora o sobě a své době.

Základní rys je ovšem znám již z konce expresionistického období: umění jako jediné ospravedlnění bytí. Nestačí přece jen „myslet“ („paromozky“), je potřeba „být“!

„Jeví-li se lidský duch i dnes jako princip odlišný od principu života, stojí-li proti němu, není-li, jak se domníval (Max) Scheler, vůbec odvoditelný z biologična a nikde v kosmu, který kolem sebe vidíme, nenachází paralelu, zárodek ani vysvětlení; bojuje-li s biologičnem, aby unikl kauzalitě a determinaci (...) v osobnosti je navždy spjat s tělem, v jejích dějinách se spojuje s tělem, aby společně tvarovali bytí...“ (Výstavba osobnosti, 1930)

Moderní svět sice mysl člověka rozpoltil na dvě části: lidské vědomí a nevědomí spolu nekomunikují. Existuje však oblast, kde k výměně sil mezi nimi ještě dochází: v umělecké tvorbě, která může mysl člověka opětně vnitřně scelit („totalizovat“): dovést temné nevědomé a polovědomé („dionýské“) z hlubin do jasu vědomí („apollinského“). Takto sjednocený člověk může znovu získat smysluplnou účast na mytickém společenství („mrtvých, živých i nenarozených“), neboť každý jednotlivec má v sobě své pokolení, svůj *Volk*, tak jako každý organismus během svého individuálního vývoje (ontogeneze) opakuje

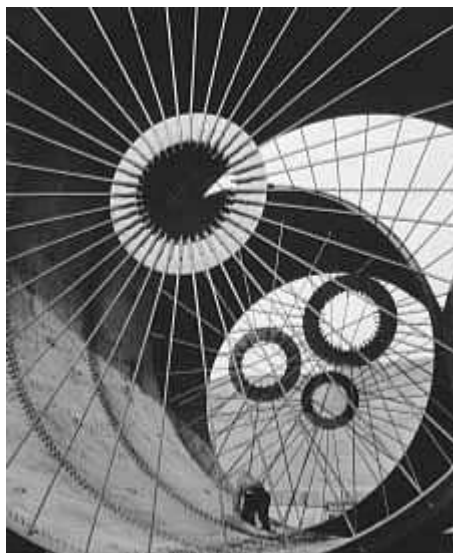
určité rysy a osobitosti těch forem, kterými prošli jeho předkové (fylogeneze).

„Odkud to všechno? Nikoli z tohoto světa. Z dávnějších světů, neboť lidskou osobnost neslo mnoho biologických základů... Uvnitř tohoto biologického základu se osobnost jeví jako dědičně určená...“ (Výstavba osobnosti)

V historii a v etnologii pak Benn intuicí a četbou odkrývá a určuje zcela jiné duchovní organizace než mozkově odvoditelné, jakési obecně biologické členění vědomí...se zkušeností utvářenou na jiné skutečnosti, uchopující svět prostřednictvím „mystické participace“ (Lucien Lévy-Bruhl). Tuto zkušenost je v Evropě třeba obnovit.

Jak zvláštní postavení zde zaujímá kolektiv! Do jakého koloběhu se to zařazuje: s primitivní touhou po obětovaném bohu sestupuje do království raných vrstev! (Problém geniality, 1930)

Cílem není vrátit se plně k archaickému či k předmodernímu myšlení, nahradit nové starým. Jde jen o to, mít možnost probudit ty vrstvy mozku, které „spí“ („orfické buňky“). Vývoj k vědeckému myšlení je pro bílou rasu zřejmě ireverzibilní (= nevratný). Bílá rasa musí myslet a pěstovat vědu, pro ni je to nutkání. A toto nutkání (Zwang), tlak nevedený bdělým vědomím, ale k vědomému jednání pobízející, je nejvyšším metafyzickým zdůvodněním, které lze pro činnost (např. i pro Umění a Moc) najít. Je výrazem biologických pravd, z nichž rostou kultury. **[5]**

Benn rozlišuje mezi antropologickým a rasovým nutkáním a tvrdí, že (vědecké) myšlení není obecně „antropologickým“, nýbrž jen „rasovým“ nutkáním. K lidské podstatě nepatří, také dnes existují národy, které se bez vědy úplně obejdou. Věda je nutkáním pro bílou rasu, ale nikoli pro „lidstvo“ jako takové. Vývoj vědy začal v antickém Řecku, byl přerušen vírou z Orientu, po několika staletích obnoven a tato renesance vedla k tomu, že si pojmové myšlení **[6]** v Evropě podrobovalo stále další a další oblasti života: až se v druhé polovině 19. století pokusilo spoutat celý život do svých schémat a konstrukcí „časoprostoru“ jednou provždy.

Umělecká tvorba je naproti tomu nutkáním antropologickým: člověk je druh, který dělá umění. Tam však, kde toto nutkání koexistuje s nutkáním k pojmovému myšlení, tedy u bílé rasy, **vznikla jedinečná modifikace**: umění se tu opakovaně emancipuje od „rituálních aranžmá, věroučných obsahů a mocenských nároků“.

Tak se stalo, že umělecký instinkt, intuice, vtip a jasnozření první narušily pozitivistický obraz světa konce 19. století, jehož hranice jsou vymezeny rozumem a který si už nárokoval absolutní platnost. **[7]**

V rozbíjení jeho forem, v boji „moderny proti modernitě“, tak zdaleka nešlo jen o provokaci, „estetickou válku“, osobní naschvál, zoufalství, či vztek ega, nýbrž o hledání nového řádu.

K dalším rysům Bennova světonázoru mj. patří, že:

- všechny společenské procesy sleduje ryze „fenomenálně“ (války byly vždy a vždy budou; ti dole chtějí výš, ti nahoře nechtějí níž; kdo má moc, dělá právo = ecce historia!), mimo kategorie „dobro a zlo“.

- ostře vnímá relativitu kultur, podmíněnou platnost jejich „světů“; pravdy bývají relativní, mívají význam v čase a v souvislosti, platí regionálně, situačně, genotypicky; žádné univerzální nauky!

- nikdy neučinil krok ke ztotožnění „malého člověka“ s jakýmsi „obecným člověčenstvím“: pro něj existuje jen vyšší, to znamená t r a g i c k y bojující člověk, jen o něm pojednávají dějiny, jen on je antropologicky plnohodnotný, čiré pudové komplexy či vegetační myšlení přece ne.

Benn rovněž odmítá mnohé antinomie (= protiklady, rozpory) a samozřejmě teleologii (= učení o účelnosti všech společenských i přírodních jevů a procesů, které jsou výsledkem působení sil zaměřených k předem určenému cíli).

- transcendenci neklade „někam mimo“ člověka, zakotvení v nadindividuální nese organická masa starších částí mozku (Orphische Zellen), „hlubiny duše“ (psýché). Nietzsche: „...tělo má mne, nikoli já jeho“ (a již Schopenhauer rozpoznal svázanost vůle s tělem).

- běh dějin, bezcílný, spontánní, akauzální, vidí cyklicky: jako nekonečné, nepřetržité víry **[8]**

a příboje dění, jimž dávají smysl až p e v n é f o r m y , které si v nich člověk vytváří (proto je princip formy nadřazen měnícím se obsahům).

Tento „úder z iracionálna“ se legitimuje jako antropologický obrat. Bennovo cítění umění je stejně radikální jako národně-socialistické pojetí politiky.

„Primitivní národy se ještě jednou pozvedají v národech pozdních.“ (Řeč v Akademii, 1932)

Poznámky:

5. Není to tedy žádný aristotelismus, obsah-forma-dialektika. Od Aristotelova učení se Bennovo pojetí liší už tím, že „věčné“, „neproměnlivé“, „obecné“ neklade do „duše“ nebo „ducha“, ale do organična, tedy do toho, co je u Aristotela označováno jako „látka“,

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

„matérie“. Obecninu, neproměnlivé, v němž uchopujeme něco z bytnosti, z podstaty (esence) jsoucna, nachází Aristotelés ovšem rovněž ve formách. A tam, kde se stýkají látka a forma, vzniká pohyb, dynamika.

6. Ústřední kategorií vědy je pojem, který zvláštní formu fixuje s poznatkem. Myšlení pojmy uchopuje stránky věčné skutečnosti, vlastnosti věcí, zobecňuje jednotlivé poznatky a souvztažňuje je s poznatky dřívějšími. S pokračujícím poznáním vzniká v myšlení síť pojmových vztahů, které odrážejí reálné vlastnosti a vztahy, na něž se myšlení obrací.

7. Svět „očividných skutečností“, na který přísahali pozitivisté, byl definitivně rozbit „novou vědou“ z prvních desetiletí 20. století. Intelekt tu zapůsobil jako zbraň obrácená proti vlastnímu výtvoru, který už nedokázal pojmut přírodu, „udržet život“ ve své konstrukci. Benn byl na výši přírodovědného poznání své doby jako snad žádný jiný lyrik: lze u něj doložit znalost kvantové teorie (Max Planck), neeukleidovské geometrie, teorie relativity (Henri Poincaré, Albert Einstein), kvantového modelu atomu (Niels Bohr), kvantové mechaniky (Werner Heisenberg, Erwin Schrödinger), umělé radioaktivity (Maria Sklodowska-Curie) či objevu jaderného štěpení (Otto Hahn, Enrico Fermi).

8. Srov. s pojmem vorticismus (z lat. vortex – vír) Ezry Pounda a Wyndhama Lewise, kteří chtěli „zachycovat, osekávat a směřovat dynamické proudy dění“.

Series Navigation

<< Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář, část 1 Gottfried Benn: Esoterický lyrik a rasový vizionář, část 3 >>